

MWONGOZO WA MOMALICHE 3 MSURURU WA NANE

KARATASI YA PILI (102/2)

1. UFAHAMU (alama 15)

- a) i) Kulimbikiziwa kodi
ii) Hanikizo la uvundo katika nyumba
iii) Mlundiko wa taka
iv) Majitaka yaliyovavagaa
v) Ukuukuu wa majengo
vi) Rangi zinazoning'inia/zilizobambuka
vii) Maji ya kubahatisha/uhaba wa maji

Za kwanza 6

b) Mawazo fyongo/ yasiyokwenda sawa

- i) Wakulima kulazimishwa kupeleka mifugo kupigwa sindano/ kuchanjwa
ii) Mifugo wakipigwa sindano watakufa/ wakichanjwa watakufa/ upigaji ng'ombe sindano umeteketeza ng'ombe.
iii) Ng'ombe wamekuwa wakiumwa na kujiponea bila chanjo.
iv) Ndege zinazoruka na kutua zina kelele/ hazina manufaa.
v) Heri kulima mashamba ndege zibaki angani au kule zitokako/ badala ya kujenga uwanja wa ndege.
vi) Migomo/ kugoma kuwa njia ya kusuluhisha migogoro.

Za kwanza 4

c) Hufanya vikao (mikutano) maalumu ya mashauriano/mazungumzo badala ya kushika zana za vita (kupiigana)

- d) i. Limeamidi- tumeamua/ tumeazimia/tumedhamiria
ii) Yaliyovavagaa-yaliyotapakaa/yaliyoenea/yaliyosambaa/yaliyowamba/yaliyoshamiri
- e) Mlio(sauti) unaotokana na kugonga.

2. UFUPISHO

1. Bila kupoteza maana, fupisha aya tano za kwanza.

(Maneno 80-90)

- a) Afya ni taji.
b) Anayeugua hujua umuhimu wa afya.

- c) Wajuao huthamini na kudumisha siha yao kwa kila njia.
- d) Michezo ni muhimu katika kudumisha afya njema.
- e) Mtu asiposhiriki michezo mwili hunyong'onyea na kunenepa.
- f) Mwili mnyonge ni windo rahisi la maradhi.
- g) Maradhi hatari husababishwa na shughuli katika maisha ya binadamu.
- h) Kushiriki katika michezo hujenga ushirikiano na umoja.
- i) Michezo hufunza uwajibikaji.
- j) Watu hujipatia riziki kwa kushiriki michezo. **(Hoja zozote 8x1=8, 1 ya utiririko=9)**

2. Kwa mujibu wa taarifa hii, michezo huwafaidi vipi wasioshiriki michezo yenyewe **(Maneno 40-50) (Alama 6, 1 ya mtiririko)**

- a) Wenyeji wa michezo hupata soko la kuuza bidhaa zao.
- b) Wakulima hufaidi kuuza vyakula wanavyokuza.
- c) Mikahawa hujaa wageni tele huleta fedha za kigeni.
- d) Wafanyabiashara katika sekta ya usafiri huchuma kutoka kwa washiriki na mashabiki.
- e) Wenye hoteli huchuma kutoka kwa washiriki na mashabiki.
- f) Nchi inayoandaa mashindano hayo hupata sifa kimataifa. **(Hoja zozote 5x1=5, 1 ya utiririko=6)**

SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA (AL 40)

A) Osuma alipoanza mtihani hakuwa na kikokotoo kipya. **(alama 2)**

B) i. Kwenye michezo kuna mshindi na mshinde, teua- teule (Kuunda nomino)

ii. Cheza- chezea, chora- chorea (mnyambuliko) **(alama 2)**

C) Yeye/ yule aliyepigwa amefariki. **(alama 2)**

D) i. Hewa huzuiliwa mahali mahususi/ hutamkiwa mahali fulani.

ii) Huwa na jinsi / namna hewa inavyozuiliwa zinapotamkwa.

iii) Husepetuka/ zingine hazisepetuki, hutoa mrindimo/ hazitoi mrindimo katika nyuzi za sauti/ huwa ghuna/sighuna. **(alama 3)**

E) **O- ma** (tunda-matunda, gari- magari),

Ji- me (jino-meno, jiko- meko),

Ji- ma (jina -majina, Jicho- macho)

F) Enda nguu- fika kileleni/upeoni.

G) Kimuundo (li-kiambishi awali, tumbukiz-mzizi, a-lo -kiambishi tamati)

Kimajukumu(li- ngeli ya LI-YA, tumbukiz- mzizi, a- kiishio, lo- kirejeshi) **(alama 3)**

H) i. Jozi

ii. Ndoa **(alama 2)**

I) Makweche angalisoma kwa bidii angalifaulu. (alama 2)

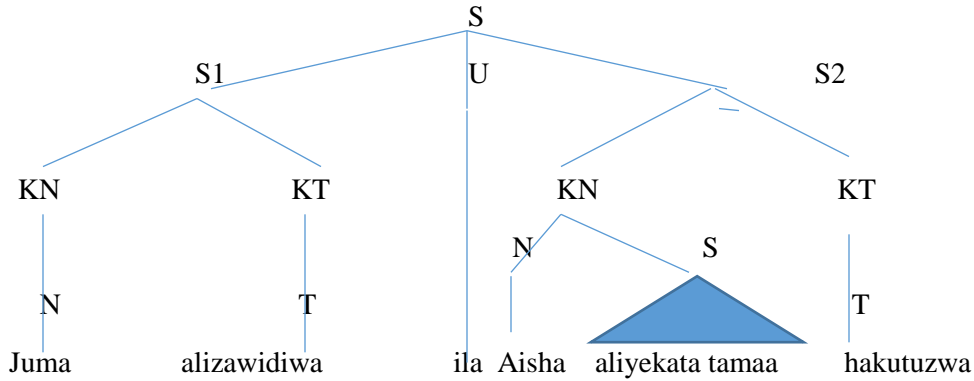
J) i) Kipashio cha kisarufi kisichokuwa na muumdo wa kiima na kiarifu/ kipashio cha kisarufi kisichokuwa na maana kamilifu (isipokuwa kirai kitenzi) (alama 1)

ii) Kirai kihusishi (kabla ya uchaguzi mkuu), Kirai nomino (uchaguzi), Kirai kitenzi (walikuwa waadilifu) (alama. 2)

K) Aliyeapishwa juzi ameanza kazi rasmi. (alama 2)

L) Mjomba- yambwa tendewa, mlo- yambwa tendwa, gesi- yambwa ala (alama 2)

M)

(alama 4)

N) i. Maara ambaye ni babake Ishumaeli wameenda Mombasa na Maulidi. (alama 3)

ii) Watu walioenda Mombasa ni watatu, Maara mwenyewe, babake Ishumaeli na Maulidi.

iii) Watu walioenda Mombasa ni wawili; Maara na baba ya Ishumaeli na Maulidi

O) Mama atakuwa amejifungua mtoto msichana. (alama 2)

P) Mwalimu alimuuliza alikuwa anaitwa nani naye akajibu kwa alikuwa anaitwa Mahat. (alama 2)

Q) Mjomba alinunua mbuzi; kifaa cha kukunia nazi na mayai.

Mjomba alininua mbuzi-kifaa cha kukunia nazi na mayai. (alama 1)

R. Mwafrika anapenda kukiuka/ kukaidi maagizo. (alama 1)

3. ISIMUJAMII

i) Sajili ya michezo/ kandanda / kabumbu.

1x2 = 2

ii) Matumizi ya lugha changamfu / ucheshi.

Matumizi ya chuku.

Utohozi.

Matumizi ya kuchanganya ndimi.

Matumizi ya tamathali za usemi – takriri.

Matumizi ya msamiati teule.

Huchanganywa na nyimbo.

Hutumia sentensi fupifupi.

Matumizi ya lakabu.

Zozote 8 x 1 = 8